

ИЗВОРИ

Илија М. МИЈУШКОВИЋ*

ОПРОШТАЈ ОД САВЈЕТНИКА ЗА ИЗРАДУ ПРВОГ ЦРНОГОРСКОГ УСТАВА – СТЕВАНА ЋУРЧИЋА

ABSTRACT: The goal of this paper is to familiarise the public with the eulogy for the Belgrade-based journalist, publicist and jurist, as well as the main adviser during the preparation of the first constitution of the Principality of Montenegro, which was delivered by a retired minister of the Principality of Montenegro – Mirko M. Mijušković.

KEY WORDS: Constitution, Montenegro, prince, Stevan Ćurčić, Belgrade, newspaper, magazine, Cetinje, Mirko Mijušković, law, legal system, humanity, bravery, friend, Montenegrin coast.

Устав Књажевине Црне Горе ступио је на снагу 6. децембра 1905. године. Имао је 15 поглавља и 222 члана. Теоретичари га називају: даровани, октроисани, никољдански. Доношењем овог устава Црна Гора је постала насљедна уставна монархија, на чијем челу је и даље остала династија Петровић Његош. Но без обзира на формирање народне скупштине и доношење првог устава, књаз/краљ је у свим питањима имао главну и посљедњу ријеч.

На изради Устава радио је изабрани тим састављен од најспособнијих стручњака које је Црна Гора имала у том времену. Међу њима се нашао позвани и познати београдски новинар и публициста – а по струци правник – педесетчетворогодишњи Стеван Ћурчић. А дошао је на позив књаза Николе.

Рођен је у Каћу (Војводина), 26. 11. 1850, а умро у Београду 4. 2. 1932. године. Најприје се почео бавити новинарством. Већ 1874. године он се у Бечу, гдје је завршио право, бави издавањем књижевног часописа *Србадија*. У Београду га је издавао само једну годину.

* Аутор је проф. у пензији, живи у Никшићу.

Доласком у Београд (1877) постаје уредник службеног листа *Српске новине*. На тој дужности остаје до 1889. године, након чега издаје три информативно-политичка дневна листа: *Београдски дневник*, *Народни дневник* и *Београдске новине*. Од свих њих су „најдуже излазиле и најпознатије биле *Београдске новине*“, 1895–1913¹. Осамдесетих година двадесетог вијека основао је *Српско новинарско удружење* и био његов секретар и дугогодишњи предсједник.²

Нужно је нагласити неке чињенице које се односе на листове и часописе које је уређивао Ћурчић, и то, као прво, да је у њима било довољно простора за прилоге из Црне Горе и о Црној Гори и, као друго, да су они најобјективније писали о Црној Гори и стању у њој, за разлику од других српских гласила, која су се безразложно знала удаљити од реалности.

Ћурчић је био народни посланик, начелник Министарства финансија и управник државних дугова, 33 године секретар и потпредсједник Српског црвеног крста. Уз све то, „переводио је са немачког приповетке за децу“.³ Издао је и неколике брошуре. Важио је за познатог београдског конзервативног публицисту.

Значи, Ћурчић се више бавио новинарством, економијом, публицистиком и политиком него правом. Па ипак књаз Никола га је позвао да дође на Цетиње како би радио на побољшању црногорског законодавства, прије свега на изради првог устава Књажевине Црне Горе. Дошавши на Цетиње, укључио се у тим који је припремао текст устава. Међутим, „Ћурчићева знања из области уставног права била су, иначе, доста скромна. Због тога и није случајно што је предложио књазу да се за узор у састављању устава за Књажевину узме српски устав“.⁴

Ипак, његов допринос побољшању правног система (законодавства) Књажевине Црне Горе није баш мали, нарочито ако се има у виду израда Закона о штампи, Закона о јавним окупљањима и удружењима, те низ уредби. Све је то радио из велике љубави према народу и земљи у којој је боравио и без икакве материјалне надокнаде. И, наравно, због таквог учинка и велике оданости Црној Гори и њеном суверену, он је на Цетињу, и другдје, био цијењен и поштован. У прилог томе иде и ова посмртна ријеч министра Мирка Мијушковића изречена при испраћају посмртних остатака Стевана Ћурчића на вјечни починак.

¹ *Enciklopedija Jugoslavije*, 2, Zagreb, 1956, 638.

² Станоје Станојевић, *Народна енциклопедија*, књ. IV, Нови Сад, 2000, 665, репринт издање.

³ С. Станојевић, *исто*, 665.

⁴ *Црногорски законици 1796–1916*, Зборник докумената, књ. IV, Подгорица, 1998, 34. Приредили др Бранко Павићевић и др Радослав Распоповић.

ПОСМРТНА РИЈЕЧ СТЕВАНУ ЋУРЧИЋУ

Ожалошћена породице и поштовани пратиоци!

Допустите ми да вас неколико часака задржим, јер хоћу да се опростим са старим знанцем и врло уваженим пријатељем.

Драги и цијењени пријатељу!

Било је прије 28 и више година када сам се на Цетињу, срцу малене црногорске државе, с тобом видио и упознао. И раније сам слушао за тебе као национално занесеног омладинца, члана српске омладине, познатог публицисту и политичара. У твојој „Србадији“ била је стална рубрика пуна патриотског романтизма и славопјева Црној Гори и њеноме Књазу.

Твој долазак на Цетиње није био случајан, нити је био инспириран туристичким интресовањем; био си познат као стари знанац и пријатељ, и дочекан као гост књажевске породице и многих својих знанаца.

Теби је Црна Гора била позната по ранијем писању српских и хрватских националних романтичара и по славопјевима највећег дијела наше штампе, али си је знао и по писању бечке и пештанске пресе и анонимним и потписаним памфлетима, те жучним и неодмјереним нападима једног дијела југословенске штампе.

Хтио си, иако пријатељ Земље и њенога Књаза, да на мјесту сам видиш све и да дознаш истину.

Као мудар, сталожен и одмјерен човјек, знао си да је стварност и истина по сриједи: и да није онако како су, на једној страни, представљали занесени патриоте и лиричари, а још мање онако како то пишу непријатељи и затровани противници.

Сјећам се добро твојих првих утисака које си добио кад си ступио на Крстац, капију Катунске нахије и Старе Црне Горе, па до оних посљедњих кад си напуштао наше дивно, питомо и скоро вазда сунцем обасјано Приморје.

Не знам чему си се више дивио: да ли људима, који су те плијенили својом патријархалном здравом једноставношћу и природном отменошћу, или чудном тлу на коме живе. Онамо море камења Катунске нахије и тебе је запањивало у чуду, као и толике путнике који су туда пролазили, својом неумитношћу природе и њених појава и отпорношћу према њима људских створова, што им је судбина додијелила да на њему бораве. Непрегледан простор: голи и сиви крш, вјетром, кишом и мразем шибан и избраздан, испробијен вртачама, пећинама и шкрапама, без воде и оскудан биљем или без икакве вегетације. Не може човјеку

памет досећи да схвати што је везало Црногорца за то каменито и безводно тле, да ту вијек вјекује. Не може му ући у главу да ова очајна го-лет, сунцем спржена, има неку магијску моћ на своје житеље, која их у своја њедра мами, па ма гдје се кренули, и ма колико богатство на страни стекли. За њ су то топлија њедра него она која пружају родна поља, дубоке вале и долине.

Сјећам се како си био пријатно изненађен нашом малом Ривјером – Црнојевића Ријеком, равном Зетом, шехер Подгорицом, старом Дукљом. Гледао си с удивљењем крвави Спуж и Пипере, стари Медун и Кучку крајину, родне Бјелопавлиће, Острошки манастир, древни Оногошт са његових седам поља, затим питому и дивну Црмницу, и напосљетку, најљепшу киту Јадрана – Црногорско приморје са историјским градовима Баром и Улцињем.

У оно доба на Цетињу и у цијелој Црној Гори није било него десетак факултетлија и око неколико десетина људи са средњом школском спремом. Тек су се биле почеле нове реформе и државна организација модернизовати. Кидало се са старим племенским уређењем, када су управне, судске, војне, па чак и свештеничке функције биле усресређене у једној личности – у рукама племенског главара – чија је главна класификација била: чојство и јунаштво; када се судило не по писаним законима и правилима, него по народним обичајима и здравом разуму.

Позват си био да и ти, као добар правник, дугогодишњи публицист, познати јавни радник и познавалац друштвених наука, даш савјете и упуства и помогнеш у извођењу новог правца.

Ти си дошао на Цетиње као старији човјек, не више као романтичар, већ хладни и трезвени посматрач људи и прилика. У доба када се противу Црне Горе и њених управљача водила кампања и брошурама и новинама, не одликујући се ни одмјереношћу, ни отменошћу, а врло често злоупотребљавајући неограничену слободу Закона о штампи.

Истина је да је и тамо у Црној Гори, као и свуда у управи и раду управних власти и других органа, било грешака већих и непотребних, било да су потицале због неспреме, неспособности и непоимања дужности, или због зле људске ћуди. Али што је главно, те су грешке увеличаване, често злонамјерно коване или измишљане, а могле су се лако протурати и сервирати свијету, коме је, уопште узев, лакше да у њих вјерује него да контролише њихову истинитост. А, међутим, високи задатак јавног мњења није био схватљив ни доступачан многим тадашњим новинарима. Постављени циљ правдао је средства.

Оно што си ти видио и дознао није ни издалека било онако како је представљано. И ти си у свом листу, упркос бујној матици, био међу оним бројем који се није дао њоме носити. У оно доба то није био лак

посао, он је собом, поред толико непријатности и неугодности, доносио и опасности. Ти си се смјело ухватио у коштац са заблудама, рескирајући не само да будеш материјално оштећен него и лично нападнут. Не желим даље изазивати немиле реминисценције.

Ти си започетим путем ишао до краја. Догађаји који су дошли, дали су ти за право.

Чим смо се одмакли временским простором, далеко и од људи и догађаја, и кад се буду упоређивали са другима, видјели су се и видјеће се у другој и правој свјетлости.

Ти си Црну Гору и њену управу задужио не мање радом на изграђивању законодавства. Закон о штампи, Закон о јавним зборовима и удружењима и затим основни државни закон – Устав Црне Горе – рађени су по твојим основама. Они, онакви какви су, не морају бити без замјерака с тачке гледишта модерног законодавства и с гледишта уставног права, али се не може оспорити да су за тадашњу патријархалну, још политички неизграђену средину, били велики напредак и гаранција за грађанску слободу и политичка права.

Својим угледом и значајем у штампи много си допринио да велики дио српске јавности буде добро обавјештен.

И за цио свој рад нијеси примао нити си хтио примити никакве материјалне награде.

При поласку на твој пут у царство вјечности, у име многобројних пријатеља и поштовалаца из Црне Горе, нека ти је вјечна хвала и слава.

Београд, 7. 11. 1932.

Мирко Мијушковић
Министар у пензији
Краљевине Црне Горе

Ilija M. MIJUŠKOVIĆ

PAYING LAST RESPECTS TO THE ADVISER FOR THE DRAFTING
OF THE FIRST MONTENEGRIN CONSTITUTION
– STEVAN ĆURČIĆ

Summary

At the end of the 19th and the beginning of the 20th century, Montenegro strived to perfect its legal (legislative) system. In doing so, it made use of the experience of other, friendly countries – that is, educated people who Prince Nikola I Petrović Njegoš invited. Stevan Ćurčić, the famous Belgrade-based journalist,

publicist, jurist and politician, was hired to write the first Montenegrin constitution. After successfully completing the task, he left Montenegro and returned to Belgrade.

At the funeral of Ćurčić in Belgrade, a eulogy was delivered by the retired former Minister of Education and Church Affairs of the Principality of Montenegro, Mirko M. Mijušković. In his eulogy, he underlined Ćurčić's merit in the modernisation of the Montenegrin legal system and his impartial articles in the newspapers that he edited and published: both in Vienna and in Belgrade.